ספר
מגילת ספר

האל עזרתי – חושה לקראתי – הכן בשפתי – חן אמרי שפר.
עבדך הושיעה – חנהו דעה – עליו הופיעה – למשוך עט סופר.
אמץ את נכשל – גם תן אל נחשל – עז כי הוא נמשל – עפר ואפר.
שועתו תענה – גם אליו תפנה – לתת לו מענה – במגילת ספר.
ה׳ חפץ למען צדקו – יגדיל תורה ויאדיר.

ראיתי ונתון אל לבי שלא לאחוז דרך ארוכה, במה שאעיר תחילה ספקיו והערות בפסוקים ואחר כך אשיב ידי עליהם להתירם כדרך הרוב מהאחרונים ז״ל, אך אמנה אפרש הפסוקים באופן שיותרו ספקותיהם, כי זאת היא דרך ישרה לבוחרי לשון קצרה, ומוצאי דעת המה מעצמם יתעוררו אל הספיקות מתוך פירוש הפסוקים, ואולם בקצת מקומות אשר יביא להם הצורך, אעיר על הספיקות בפירוש, ומאיתו יתברך העזר.

פרק א

{א} וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה: {ב} בַּיָּמִים הָהֵם כְּשֶׁבֶת | הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ אֲשֶׁר בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה: {ג} בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְמָלְכוֹ עָשָׂה מִשְׁתֶּה לְכָל שָׂרָיו וַעֲבָדָיו זִיל | פָּרַס וּמָדַי הַפַּרְתְּמִים וְשָׂרֵי הַמְּדִינוֹת לְפָנָיו: {ד} בְּהַרְאֹתוֹ אֶת עֹשֶׁר כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ וְאֶת יְקַר תִּפְאֶרֶת גְּדוּלָּתוֹ יָמִים רַבִּים שְׁמוֹנִים וּמְאַת יוֹם: {ה} וּבִמְלוֹאת | הַיָּמִים הָאֵלֶּה עָשָׂה

הַמֶּלֶךְ לְכָל הָעָם הַנִּמְצְאִים בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה לְמִגָּדוֹל וְעַד קָטָן מִשְׁתֶּה
שִׁבְעַת יָמִים בַּחְצַר גִּנַּת בִּיתַן הַמֶּלֶךְ: {ו} זוּר ׀ כַּרְפַּס וּתְכֵלֶת אֲוִזּוּ
בְּחַבְלֵי בוּץ וְאַרְגָּמָן עַל גְּלִילֵי כֶסֶף וְעַמּוּדֵי שֵׁשׁ מִטּוֹת ׀ זָהָב וָכֶסֶף עַל
רִצְפַת בַּהַט וְשֵׁשׁ וְדַר וְסֹחָרֶת: {ז} וְהַשְׁקוֹת בִּכְלֵי זָהָב וְכֵלִים מִכֵּלִים
שׁוֹנִים וְיֵין מַלְכוּת רָב כְּיַד הַמֶּלֶךְ: {ח} וְהַשְׁתִּיָה כַּדָּת אֵין אֹנֵס כִּי כֵן ׀
יִסַּד הַמֶּלֶךְ עַל כָּל רַב בֵּיתוֹ לַעֲשׂוֹת כִּרְצוֹן אִישׁ וְאִישׁ: {ט} גַּם וַשְׁתִּי
הַמַּלְכָּה עָשְׂתָה מִשְׁתֶּה נָשִׁים בֵּית הַמַּלְכוּת אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ:
{י} בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כְּטוֹב לֵב הַמֶּלֶךְ בַּיָּיִן אָמַר לִמְהוּמָן בִּזְתָא חַרְבוֹנָא
בִּגְתָא וַאֲבַגְתָא זֵתַר וְכַרְכַּס שִׁבְעַת הַסָּרִיסִים הַמְשָׁרְתִים אֶת פְּנֵי
הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ: {יא} לְהָבִיא אֶת וַשְׁתִּי הַמַּלְכָּה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ בְּכֶתֶר
מַלְכוּת לְהַרְאוֹת הָעַמִּים וְהַשָּׂרִים אֶת יָפְיָהּ כִּי טוֹבַת מַרְאֶה הִיא:
{יב} וַתְּמָאֵן הַמַּלְכָּה וַשְׁתִּי לָבוֹא בִּדְבַר הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּיַד הַסָּרִיסִים
וַיִּקְצֹף הַמֶּלֶךְ מְאֹד וַחֲמָתוֹ בָּעֲרָה בּוֹ: {יג} וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לַחֲכָמִים יֹדְעֵי
הָעִתִּים כִּי כֵן דִּבֶּר הַמֶּלֶךְ לִפְנֵי כָּל יֹדְעֵי דָת וָדִין: {יד} וְהַקָּרֵב אֵלָיו
כַּרְשְׁנָא שֵׁתָר אַדְמָתָא תַּרְשִׁישׁ מֶרֶס מַרְסְנָא מְמוּכָן שִׁבְעַת שָׂרֵי ׀ פָּרַס
וּמָדַי רֹאֵי פְנֵי הַמֶּלֶךְ הַיֹּשְׁבִים רִאשֹׁנָה בַּמַּלְכוּת: {טו} כְּדָת מָה לַעֲשׂוֹת
בַּמַּלְכָּה וַשְׁתִּי עַל ׀ אֲשֶׁר לֹא עָשְׂתָה אֶת מַאֲמַר הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ בְּיַד
הַסָּרִיסִים: {טז} וַיֹּאמֶר מְמוּכָן לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים לֹא עַל הַמֶּלֶךְ
לְבַדּוֹ עָוְתָה וַשְׁתִּי הַמַּלְכָּה כִּי עַל כָּל הַשָּׂרִים וְעַל כָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר
בְּכֹל מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ: {יז} כִּי יֵצֵא דְבַר הַמַּלְכָּה עַל כָּל
הַנָּשִׁים לְהָבְזוֹת בַּעְלֵיהֶן בְּעֵינֵיהֶן בֶּאֱמָרָם הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אָמַר
לְהָבִיא אֶת וַשְׁתִּי הַמַּלְכָּה לְפָנָיו וְלֹא בָאָה: {יח} וְהַיּוֹם הַזֶּה תֹּאמַרְנָה ׀
שָׂרוֹת פָּרַס וּמָדַי אֲשֶׁר שָׁמְעוּ אֶת דְּבַר הַמַּלְכָּה לְכֹל שָׂרֵי הַמֶּלֶךְ וּכְדֵי
בִזָּיוֹן וָקָצֶף: {יט} אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב יֵצֵא דְבַר מַלְכוּת מִלְּפָנָיו וְיִכָּתֵב
בְּדָתֵי פָּרַס וּמָדַי וְלֹא יַעֲבוֹר אֲשֶׁר לֹא תָבוֹא וַשְׁתִּי לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וּמַלְכוּתָהּ יִתֵּן הַמֶּלֶךְ לִרְעוּתָהּ הַטּוֹבָה מִמֶּנָּה: {כ} וְנִשְׁמַע
פִּתְגָם הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּכָל מַלְכוּתוֹ כִּי רַבָּה הִיא וְכָל הַנָּשִׁים יִתְּנוּ
יְקָר לְבַעְלֵיהֶן לְמִגָּדוֹל וְעַד קָטָן: {כא} וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ
וְהַשָּׂרִים וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ כִּדְבַר מְמוּכָן: {כב} וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל כָּל
מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֶל מְדִינָה וּמְדִינָה כִּכְתָבָהּ וְאֶל עַם וָעַם כִּלְשׁוֹנוֹ לִהְיוֹת
כָּל אִישׁ שֹׁרֵר בְּבֵיתוֹ וּמְדַבֵּר כִּלְשׁוֹן עַמּוֹ:

ויהי בימי אחשורוש

ויהי בימי אחשורוש וגו׳ עד גם ושתי וגו׳, גם אם לפי הנראה שהפרשה הזאת אינה כי אם סיפור דברים בעלמא ואינה ראויה לבא בכתבי הקודש כי אם בספר דברי הימים למלכי מדי ופרס, אחרי אשר מצאנו ראינו שנפסקה הלכה כדברי האומר צריך לקראתה כולה, זה מורה שכל הנזכר במגילה זאת הכל הוא מורה על מעשה נסים, ולכן עלינו לפרש הפסוקים כולם בדרך שיהיו מורים על גודל הנס ועצומו.

והנה הסיפור הזה מענין המשתה ההוא העצום והנפלא, הוא מורה אותנו גודל הנס ההוא שהיה בימים ההם לישראל, וזהו במה שהוא מביע אומר שלא היה להם שום צד ואופן להנצל בו לפי הדרך הטבעי ושלא היתה הצלתם אלא מצד יכולתו יתברך שגברה על דרך העולם וטבעו וסדר הנהגתו, וזה למה שהוא ידוע מדרך העולם ומטבעו שהנרדף ממלך אחד אי אפשר להיות לו הצלה מידו כי אם באחד משש דרכים, ואי לו [ואוי לו - ע״פ רש״י קהלת פ״ד פ״י] האחד שיפול ואין לו עזר באחד מהם, והגם כי אלה הששה דרכים הזכירו מהם קצת המפרשים ז״ל לפי דרכם, לפי דרכינו זאת סדרנום כפי ענין הפסוקים על נכון.

הא׳. אם המלך ההוא לא קדמה לו שנאה באיש ההוא לשתהיה סיבה רחוקה מקדמת דנא רק באה לו איזו סיבה קרובה במקרה הניעתהו לבקש רעתו, ומה גם עתה אם קדמה לו אהבה באיש ההוא, שגם כי נהפך לאויב לו ולבקש רעתו אפשר שתשוב אחור ימינו מהשחית ולא יעיר כל חמתו בזוכרו אהבתו מוקדמת, **ב׳**. אם המלך ההוא יש לו מזג טוב והוא אדם רחמן ואיש שלום, שבודאי שגם אם לפעמים תעלה חמתו הוא נוח לרצות מצד מזגו הישר וכשעה חדא ינוח וישקוט, **ג׳**. אם האיש ההוא הנרדף ימצא לעצמו בית מנוס במקום שאין יד המלך ההוא שולטת בו, אז ברוח יברח מידו ולא תשיגהו בלהתו, **ד׳**. כשהמלך ההוא יסובבוהו טרדות מטרדת מלכים ומלחמותיהם אפשר שמצד טרדותיו ישכח את כל עמלו מהאיש ההוא ולא יבוא עוד למחשבתו והיתה נפש האיש ההוא לשלל, **הה׳**. מצד האמצעיים שאם שריו ועבדיו הם אנשי חסד, המה בצדקתם יצילו יליצו יושר בעד האיש ההוא ויפדעהו מרדת שחת כי רוח מבינתם במלך ההוא עד שינחם על הרעה אשר דבר לעשות אליו, **הו׳**. אם המלך ההוא נבהל להון וכ״ש אם הוא רש נולד במלכותו, אפשר שגם אם תעלה חמתו עד לאין קץ, בשוחד אשר יותן בחיקו ישוב מחמה עזה שיש לו על האיש ההוא ושב ורפא לו.

והנה הסיפור הזה הנזכר בראשית מגילה זאת הוא ככרוזא קורא בחיל ואומר, שלא נמצא לישראל באותו מעשה פתח פתוח מאלו הששה דרכים שכולם היו נעולים בדלתי נחושת ובריחי ברזל רק שערי רחמיו היו פתוחים והיה להם למושיע, אם לא׳ שלא קדמה שנאה וכו׳ לזה אמר ויהי בימי אחשורוש, רוצה לומר ו״י וה״י והגא וקינים [מיני הספד וקינות] היו בימי אחשורוש שהיה איש נודע בשנאת עם ישראל וכמו שאמרו ז״ל אחיו של ראש ובן גילו של ראש [נבוכדנצר], וכן אמרו ז״ל למה נקרא שמו אחשורוש שהושחרו פני ישראל בימיו, וכאומרם ז״ל ג״כ על פסוק והעם לעשות בו כטוב בעיניך, משל לב׳ בני אדם אחד היה לו תל וכו׳, [משל לב׳ בני אדם אחד יש לו תל בתוך שדהו ואחד יש לו חריץ בתוך שדהו, בעל התל אומר מי יתן לי חריץ זה בדמים ובעל החריץ אומר מי יתן לי התל הזה בדמים, לימים נזדווגו זה אל זה אמר לו בעל החריץ לבעל התל מכור לי תלך אמר

לו טול אותו בחינם והלואי], ולפי זה יבוא על נכון מה שלא נתן לו הוד מלכות בפסוק הזה, למה שהכוונה ממנו לכנותו בשם המורה על רעותיו ושאונותיו אל עם ישראל, ולכן כבודו מעליו הפשיט ויסר ממנו עטרת מלכות, ולפנים יתבאר זה גם באופן אחר.

הוא אחשורוש

ואם לב׳ לענין מזגו וכו׳ לזה אמר הוא אחשורוש וכדרשת ז״ל הוא ברשעו מתחילה ועד סוף, ואמרו ז״ל חמשה הוא לטובה וחמשה לרעה, הוא היה גבור ציד לפני ה׳, הוא עשיו אבי אדום, הוא דתן ואבירם, הוא המלך אחז, הוא אחשורוש, חמשה לטובה, אברם הוא אברהם, הוא משה ואהרן, ודוד הוא הקטן, הוא חזקיהו המלך, הוא עזרא עלה מבבל, ר׳ ברכיה בשם ר׳ אבון אמר אית לן חד טב מכולהון הוא אלהינו שמדת רחמיו לעולם, והכוונה בדבריהם אלה לפי שטחיותם לומר למה שהאדם עשוי להשתנות לפי התגברות כוחותיו ולחותיו פעם לטובה ופעם לרעה, וכדברי מורה צדקנו ז״ל (רמב״ם במורה נבוכים) פרק ל״ו מהספר השני במה שכתב בענין הנבואה.

ולפ״ז באו ז״ל במאמר זה להורותנו חוזק ואומץ האנשים האלה אנשי הכתות שנאמר בכל אחד מהם הוא להימין ולהשמאיל, שהכוונה במילת הוא לומר שהאיש ההוא היה קיים באותו ענין הנאמר בו כל ימי היותו, ובזה ידענו גודל מעלת הצדיקים ההמה שלא היו משתנים מטובתם כל ימי היותם ושלא שינו תפקידם מהטוב הנודע בהם אפילו שעה אחת, וידענו ג״כ גודל רשעת הרשעים ההמה הנזכרים במילת הוא שכל אחד מהם היה עומד ברשעו כל ימי חייו ושלא היה לבו הרע נוטה לצד הטובה באיזה עת מן העתים, וזה הוא מהפלא אם באותם צדיקים שכל כך נתגבר שכלם על חמרם עד שלא באו לאיזה שינוי לרעה בדבר ממשיגי החומר בעת מן העתים, וגם כי האדם הוא עשוי להשתנות, וכן גם כן הוא פלא באותם רשעים וכו׳, וכוונת ר׳ ברכיה באומרו אית לן חד טב מכולהון וכו׳ לומר שמאחר שמילת הוא הנאמרת בבשר ודם העשוי להשתנות היא מורה על הקיום וההעמדה בענין אחד וכאמור, אם כן ק״ו ובנו של ק״ו בעניינו של הקב״ה המה שנאמר בו הוא שבא להורות על קיומו יתברך בענין אחד בלא שום שינוי באיזה זמן מן הזמנים כי הוא יתברך קיים ברחמיו ולא ישיגוהו יתברך לא שינוי ולא התפעלות מאופן לאופן, והוא כוונת הכתוב שהביא ממנו ראייתו באומרו הוא ה׳ אלהינו שהכוונה בו לומר שגם אם יהיה משפט בעולם והתעוררות למדת הדין והוא מצד המקבלים ולא מצדו יתברך, למה שאי אפשר לומר בו יתברך שום שינוי כי הוא יתברך ה׳ שם הרחמים והוא יתברך אלהינו בעל הדין והמשפט הכל אחד ומיוחד.

ונמצא לפי זה שכל דין ומשפט וחרון אף הנאמרים בכתובים בכינוי אליו יתברך אין זה כי אם מצד המקבלים ולא לגבי דידיה איתמר יתברך ויתעלה מזה עלוי רב, והוא מה שהשלים ואמר בכל הארץ משפטיו, והוא מבואר לפי הכוונה וכדאיתא בגמרא זבחים פרק טבול יום וז״ל, ויחר אף ה׳ במשה ר׳ יהושע בן קרחא אומר כל חרון אף שבמקרא נאמר בו רושם חוץ מזו שלא עשתה רושם רשב״י אומר אף זה נאמר בו רושם שנאמר הלא אהרון אחיך הלוי והלא כהן הוא, הכי קאמר אני אמרתי אתה כהן והוא לוי עכשיו הוא כהן ואתה לוי ע״כ, שכוונתם ז״ל לומר שהוא יתברך רחוק רחוק מההתפעלות ושאין ראוי לומר בו יתברך שינוי ממדה למדה אלא מצד המקבלים לבד, ולכן כשנמצא

בפסוקים שהם מכנים אליו יתברך ההתפעלות והחרון לאו לגבי דידיה יתברך איתמר ולומר שנתפעל הוא יתברך ח״ו עד שבא לידי מדת כעס אלא לגבי המקבלים איתמר למה שנפעל בהם פועל ממנו יתברך ונעשה בהם רושם כפי הכנתם.

ומזה הוקשה לר׳ יהושע בן קרחא ז״ל מה שמצינו שנאמר חרון אף לגבי משה ולא ראינו לו שום רושם א״כ זה קשה לפני הנחתנו זאת, והשיבו רשב״י ע״ה להניח לו מרגזו ומעצבו לדבר הזה שיראה ממנו שההתפעלות הוא חוזר אליו ח״ו, ואמר לו שגם ההיא דמשה רבינו ע״ה לא תברא, שאף הוא מצינו לו רושם גדול במה שהוסרה ממנו הכהונה, וא״כ הנחתנו שהוא יתברך אין בו שום שינוי היא עומדת על עמדה, כך פירשה לי אבא מארי הרב ז״ל בשם מה״ר שמואל די וידאש ז״ל, וגם כי סוף מאמרם ז״ל הוא נוטה לפי רש״י ז״ל שפירש בענין אחר, יש ליישבו ג״כ לפי דרך זאת למה שמשה רבינו ע״ה לפי דבקותו בשכלו והתרחקו מהחומר ומשיגיו היתה בו מדעת קונו יתברך שלא היה מתפעל בעצמו מצד הכעס, וגם הוא ע״ה החרון אף שנאמר בו לגבי פרעה הוא ג״כ לפי ערך המקבלים, ולזה אמר ריש לקיש דהאי ויצא בחרי אף דאיתמר ביה, לגבי פרעה איתמר שסטרו על פניו ועלה.

ויצא בידינו שמי שנאמר בו הוא, הכוונה בכינוי הוא להורות על הקיום וההעמדה לטוב ולרע כאינון חמשה וחמשה הנאמרים במאמר שאנו בו, והאי דנחית למניינא י״ל שכן הוא דרך המדרש ברצותו לדייק איזו מילה הנאמרת באנשים רשומים הוא נחית למניינא, לומר שאי אפשר שבא אותו דבר במקרה ובשילוח מאחר שנאמר פעמים רבות, וכההיא דאמרינן כל מי שנאמר בו היה ראה עולם חדש וכו׳ וחמשה אינון וכו׳, דוק ותשכח דהכי הוא במדרשים רבים ולפי זה מה שנאמר באחשורוש מילת הוא הכוונה בזה להורות על קיומו ברשעו כל ימי היותו שהוא כאחד הריקים מאינון שנאמר בהם הוא לרעה, וזה מתכונתו הרעה ומזגו המר והנמהר עד שלא זכר עשות חסד בעת מהעתים, ואחרי זה ראיתי לה״ר אלישע גאליקו ז״ל שפירש במדרש זה דברים הלציים וערבים ואינם לפי פשטן של דברים, והדרך ההיא עצמה ראיתיה למה״ר יואל ן׳ שועיב בספר נורא תהלות ודבריהם ז״ל אענדם עטרות לראשי ואולם כפי הנראה משטחיות דבריהם ז״ל יראה שהכוונה להם ז״ל כפי מה שכתבנו אנן הפעוטות.

וג״כ הורונו ז״ל על מזגו הרע באמרם הוא אחשורוש שהרג אשתו על פי אוהבו הוא אחשורוש שהרג אוהבו על פי אשתו, ובמאמרם ז״ל הוסיפו לו על חטאתו פשע במה שהורונו שהיה רע מעללים במה שלא היה מתקיים בתכונה אחת אפילו בדרכו הרעה אלא שהיה בו ההתהפכות וההשתנות מרעה אל רעה, באופן שלא היה מתנועע אל תכלית ידוע כי אם אל כל הפסד ופחיתות שידומה לו לפי השעה, ואף כי היה נופל פעם אחת אל קצה אחד מהפחיתות כהריגת אשתו על פי אוהבו ופעם אל קצהו האחרון כהריגת אוהבו מפני אשתו, ובדרך כלל הפליגו ז״ל על תכונותיו הרעים באומרם, אחשורוש כל הזוכרו אומר אח לראש.

המולך מהודו ועד כוש

ואם מצד המקום לנוס אליו וכו׳, לזה אמר המולך מהודו ועד כוש, ר״ל שמלך בחזקה ובשצף קצף מהודו ועד כוש דהיינו כל העולם בכלל וכמו שמנאוהו ז״ל לאחד מהמלכים שמלכו בכיפה וכמו שהזכירם המתרגם ע״ה.

ובמדרש רב ושמואל חד אמר הודו בסוף העולם וכוש בסוף העולם וחד אמר

בהדי הדדי נינהו, כיוצא בדבר אתה אומר כי הוא רודה בכל עבר הנהר וגו׳, והנה לפי הנראה שהמחלוקת הזאת שנחלקו רב ושמואל היא מחלוקת במציאות דליתי יודעי נתיבות עולם ולימרינהו אם הם סמוכים או אם הם מופלגים בקצוות העולם, והנה ה״ר משה אלמושנינו ז״ל השיב בזה דברים נכונים כפתור ופרח, ולפי דבריו ז״ל בהדי הדדי הוו אלא כשנבוא אליהם ביחס הקף העגולה לצד ההפך נמצא אותם שהם עומדים בקצוות, ולפי זה מר אמר חדא ומר אמר חדא וקא מפלגי בכוונת המקרא, חד אמר לגבי הכמות קא חשיב קרא וחד אמר לגבי האיכות קא חשיב קרא, ואח״כ שמעתי אומרים שקדם אליו בדברים אלו הר״ר ן׳ תבון ז״ל.

ואולם בספר הכוזר הוא אומר, אמר הכוזרי גם זה תמה שנמצא אצלכם מנין ברור מבריאת העולם, אמר החבר אנו מונין בזה ואין ליהודים בו מחלוקת מהודו ועד כוש יראה מזה שהם עומדים למרחקי ארץ, וכן כתב הראב״ע ז״ל שהודו בצד צפון וכוש בצד דרום, וא״כ לפי זה צריך לתקן ולומר כדי שתבוא מחלוקתם ז״ל על הנכון, שגם אם הודו וכוש הם בקצות העולם ימין ושמאל, אפשר שכל כך הם מלכיות גדולות שהולכות ומתפשטות על פני שטח העולם עד שהם נוגעות אחת בחברתה, ולפי זה התחלתם הוא הודו בסוף העולם וכוש בסוף העולם וסופם הוא בהדי הדדי, ואפשר לומר ג״כ שתחילת מלכות הודו המדינה הראשונה נקראת בייחוד בשם הודו והמדינה האחרונה הנוגעת בכוש נקראת גם היא בייחוד בשם הודו וכן ג״כ בענין מלכות כוש וכו׳, ותבוא מחלוקתם מעתה על נכון דמר אמר דלגבי כמות המלכות קא משתעי קרא והכוונה באומרו מהודו ועד כוש היינו התחלת המלכיות דהוה ליה מסוף העולם ועד סופו, ומר אמר לגבי איכות המלכות ואימתה המוטלת על הבריות קא אמר קרא, והכוונה באומרו מהודו ועד כוש היינו סוף מהמלכיות ההמה דנגעי בהדי הדדי, וזכורני ששמעתי בימי חרפי מפי חכם אחד שהוא ראה במדרשי רז״ל שיש בעולם ב׳ מדינות נקראות בשם הודו וב׳ מדינות אחרות נקראות בשם כוש שתים מהנה מופלגות בקצוות ושתים מהנה סמוכות בהדי הדדי, ומה טוב ומה נעים אם המדרש הזה הוא במציאות כי הוא מורה בפירוש על כל מה שיישבתי בדבריהם ז״ל, ולכל הפירושים בין למר ובין למר ידו היתה מגעת עד אפסי ארץ ואין מנוס ומפלט כי מלכותו בכל משלה.

בשנת שלש למלכו

ואם מצד המרדות וכו׳ לזה אמר כשבת המלך אחשורוש, ר״ל שהיתה גזירתו זאת בזמן שהיה שקט ונח וכל העולם כולו חל מלפניו ועברו עליו ג״כ שני החזקה שלזה צווח קרא ככרוכיא ואמר בשנת שלוש למלכו וכו׳ שאפשר שהיה להם דין החזקה כדיננו דקיימא לן ג׳ שנים הויא חזקה.

ושרי המדינות לפניו

ואם מצד האמצעיים כו׳, לזה אמר עשה משתה לכל שריו ועבדיו וגו׳ ושרי המדינות לפניו, לומר שכולם עברו לפניו כבני מרון וכרות עמו ברית לקיים מאמרו וכל היוצא מפיו יעשו ואין להשיב אותו דבר באשר דבר מלך שלטון וגו׳, ובמדרש אמרו ז״ל לפי כוונה זאת, ושרי המדינות לפניו ר׳ אלעזר אמר להדא ארכיון דגדר [מקום המשפט שבעיר גדר] שהמלך יושב לדין מלמעלה וכל העם יושבין לפניו על הארץ, ור׳ שמואל בר נחמני אמר לבסילקי [טירה] גדולה שמלאה בני אדם שהמלך יושב במסיבו וכל העם שטוחין לפניו לכך נאמר ושרי המדינות לפניו, על כרחך זה מורה שכולם קבלו עליהם

עול מלכותו והשתחוו לפניו אפים ארצה ואין פוצה פה ומצפצף לבטל גזירתו אפילו בדרך פיוס והערת רחמים, ומה גם עתה שאמרו ז״ל במדרש שכל אותו קיבוץ לא היה אלא על אומת ישראל כי בפידו להם שוע רינה ושמחה [בשבר עם ישראל - רינה ושמחה לאומות העולם, ע״פ איוב ל׳ כ״ד] וכדאיתא התם כשבת המלך אחשורוש כשנתיישבה דעתו עליו אמר בלשצאר מנה וטעה וכו׳ ולזה הגדילו השמחה על עם ה׳ אלה, וגם איתא נמי במדרש לפי כוונה זאת וז״ל, בשנת שלוש ר׳ נחמיה אמר בשנת שלוש לביטול מלאכת בית המקדש כיון שעברו ג׳ שנים לביטול בית המקדש עשה משתה וכו׳, לומר שהכוונה ממנו ומשריו ועבדיו במשתה ההוא למה שראו שמלכותם נכונה בידם לעדי עד ומלכות ישראל נפלה ולא תוסיף קום ח״ו, ולזה מרוב שמחתם לדבר הזה הרוג בקר ושחוט צאן ועלה צחנת שמחתם ובאשם השמימה.

בהראותו את עושר כבוד מלכותו

ואם מצד העברת האף והחמה במהר ומתן וכו׳, לזה אמר בהראותו את עושר כבוד מלכותו וגו׳ לומר שהאיש אשר אלה לו איך אפשר לרצותו ברצי כסף ולהעביר חמתו בירקרק חרוץ כי כל ממון שבעולם כלא חשיב לגבי גברא הדין דאיתמר ביה כל הני מילי מעלייתא מחמודות המלכים וסגולות גנזיהם עד שהיה עפרות זהב לו, זאת היא הכוונה בזכירת אותו המשתה לרמוז לכל הנאמר, ולזה היתה המסקנא מהם ז״ל שהקורא את המגילה צריך שיקראנה כולה ודרשי לה מאת כל תוקף שירצה לומר תוקפו של אחשורוש, שהכוונה לומר שתוקפו של אחשורוש הוא מורה על שלא היה מציאות לביטול גזירתו כלל אם לא שגבר תוקפו יתברך על תוקפו של אחשורוש עד שבטלו והיה כאין.

ואחר זה נבוא אל ביאור הפסוקים אחד לאחד למצוא חשבון ומעלה ויתר שאת לנס הגדול הזה על כל דיבור ודיבור הנזכר במגילתנו זאת וכפי מה שייעדנו בהקדמתנו.

ויהי בימי אחשורוש

ויהי בימי אחשורוש, יראה ממנו שהוא אומר על מה שיבוא זכרו לפנים כמו שפירש הראב״ע ז״ל, ואם כן לפי זה יקשה לנו מה שנאמר עוד בימים ההם וכו׳ שהוא גם כן נמשך אל מה שמזכיר לפנים, והשיבו בזה לפי הפשט שהכתוב הראשון הוא מדבר על דרך כלל ושהוא גזרה בפני עצמה לומר שהיה וי והי בימי אחשורוש לאומת ישראל, וחזר ואמר בימים ההם להזכיר בדרך פרט מעשים אלו שהיו איך היו, ובמדרש ויהי בימי כל מקום שנאמר ויהי בימי אינו אלא לשון צער וחמשה אינון וכו׳, וכן הוא מזכירן בבראשית רבה פרק מ״ב.

והנה בענין המשל שנשא המדרש בכל אחד מאותם חמשה, הקושי בו הוא ממה שלא יעלם לפי שאין אנו צריכין לאותם משלים שהדברים ההמה הם מבוררים מעצמם וכפי שטחיות הדברים ומשמעותן י״ל שהכוונה להם ז״ל בנושאם אותם המשלים הוא לקיים דבריהם אשר אמרו שכל מקום שנאמר ויהי אינו אלא לשון צער, שהכוונה לומר שכל אחד מאותם חמשה שנאמר בהם ויהי בימי שהיה שם צער גדול באותם הימים משונה מה שלא היה כמוהו בימים עד שראוי לומר על אותו זמן בפרט ויהי בימי, וכאשר נראה לכאורה באותם הפסוקים הנאמר בהם ויהי בימי, לא נמצא בענין הרמוז במקום ההוא שינוי כל כך כי נמצאו רעות כמו הם וגדולות מהם שנהיו בזמנים שונים, לכן רז״ל המליצו במליצתם וחידת משליהם להורות ולומר שלא תראה למה שיראה לכאורה מהפסוקים ההמה

רק תעמיק שאלה ותגביה למעלה לראות הכוונה שהיתה במקומות ההמה שנאמר בהם ויהי בימי שהיה בכל אחד מהם רע בהחלט בשינוי גדול מה שלא היה כמוהו בזמנים אחרים, עד שלפי רישומו ושינויו היו אנשי הזמן ההוא צווחין ואמרין וי הי בימי לומר, משונה היא רעת הזמן הזה מכל הזמנים וכמו שמורה באצבע בכל המשלים ההמה.

וזה שהרעות יורגשו ויורשמו מפאת שלושה דברים, אם במה שהם נמשכים לתכלית רע בהחלט שאז ראוי לייליל ולומר אוי ואבוי בהתחלתם למה שהוא נודע תכליתם, ואם במה שבאו הרעות ההמה מסיבת חטא גדול אשר לא היה כמוהו, ולזה כאשר נמשכו הרעות ההמה מהחטא ההוא ראוי להתאונן ולשאת קול נהי על עשותם המזמתה אשר הביאתם לכך, וכמו שראינו לאבותינו השבטים על כי בהיותם כואבים מצרת נפשם אמרו אבל אשמים אנחנו וגו׳, והמקונן ע״ה בנשאו קינה על החרבן אמר נפלה עטרת ראשנו וגו׳ לומר שהאוי והאבוי הוא על החטא שהביא לכך, ואם במה שהרעות ההמה הם רעות גדולות מעצמם אשר לא עברו כמוהם בימים הראשונים שאז יש להתאונן ולהתמרמר על הרעות ההמה אשר באו בשינוי גדול מה שלא היה כן בזמנים שחלפו להם.

והנה מזה המין האחרון היה האוי והאבוי הנאמר בימי אחשורוש וכפי משלם ז״ל שהורו בו שהיתה רעה אשר כמוה לא נהייתה, ולכן כפי המשל יצדק על הזמן ההוא לומר עליו ויהי בימי, ומהמין האמצעי היה ענין ויהי בימי שפוט השופטים והשנים האחרים וכפי משליהם ז״ל שנשאו בכל אחד מהם, להורות על הפשע הגדול שהביא את הרעה ההיא, ועל הפשע היה ההגא והקינים לא על הרעה ההיא עצמה כי היה כמוה בזמנים שונים, ומהמין הראשון היה ענין ויהי בימי הנאמר על מלחמת ד׳ מלכים את החמשה שלא נאמר ויהי בימי אמרפל על המלחמה ההיא של ד׳ מלכים את החמשה שאין זה שינוי ברע מוחלט מכל הזמנים שכמה מלחמות ותעצומות היו בעולם ולמה יאמר על זה בייחוד ויהי בימי, ולכן אמרו ז״ל שיללת ויהי בימי היא על הרע הגדול המכוון מהמלחמות ההמה וכפי מה שנשאו במשלם דוק ותשכח, ואחר זה בא לידינו אמרי ה״ר אלישע גאליקו כי נעמו וקרובים אנו לכוונתו ז״ל ואמריו עצמו ראש כפום חורפיה וחכמת לבבו ז״ל.

אחשורוש הוא אחשורוש

ואמר אחשורוש הוא אחשורוש כבר הזכרנו מה שדרשו ז״ל בכפל זה, והראב״ע ז״ל פירש שהכפל הוא להבדילו מאחשורוש אחר שהיה בשכבר הימים הראשונים, וי״ל שהכוונה בכפל הזה להורות לנו מעלת האיש הזה ותוקפו למה שהיה נודע בשמו ובמעשיו, והנה לגבי הודעת שמו אמר ויהי בימי אחשורוש שהיה איש נודע שמו לגבור חיל ובעושר רב עד שמתוך זה בא לידי מלכות, ועל כן לא הזכיר בו בתחילה מלכות למה שהיה בשמו לבד נודע גם קודם שמלך, ואם במעשיו לזה בא הכפל הוא אחשורוש המולך וכו׳ וכאומרם ז״ל שמלך מעצמו.

מהודו ועד כוש

ואמר מהודו ועד כוש, להורות כי מלכותו בכל משלה אם בכמותה אם באיכותה וכאמור לעיל בפלוגתא דרב ושמואל, וכלל מלכויות העולם במנין קכ״ז מדינה שאי אפשר לומר כן שלא יש בעולם אלא קכ״ז מדינה, ואולם הכוונה היא כמו שאמרו המפרשים ז״ל, דמדינה דקאמר היינו מלכות בכללה וכדאמרן בגמרא כתובות ואם באותה מדינה מוציאין מעיר לעיר, משמע דמדינה כוללת עיירות רבות, וכן במדרש מגילה זאת, אמר ר׳ לוי כל

מקום שנאמר שדה הוא עיר וכו׳ עד מדינה היא אפרכיא.

והנה המנין הזה שהזכיר בפרטות לאחר שאמר מהודו ועד כוש שהוא בכלל העולם לא יעלם שיש בו קושי, וג״כ יכפל בו הקושי במה שסדרו אחדים עשרות ומאות ועל הרוב אינו כן בכל המניינים הבאים באמתחות המקראות, ולתקן זה אמרו ז״ל במדרש, ר׳ יודא אמר בתחילה כיבש שבע שהן קשות כעשרים וכיבש עשרים שהן קשות כמאה, ר׳ נחמיה אומר נטל אוכלוסין משבע וכבש עשרים נטל אוכלוסין מעשרים וכבש מאה, וזה מורה שהיה נודע ומפורסם בגבורות ומלחמותיו העשויות בתחבולות שמתוך כך נתכונן מלכותו מאוד.

ועדיין יש בזה מהקושי למה שכלל כל מלכויות העולם במנין קכ״ז מדינה, ולפי מה שכתבנו בסמוך שהמדינה היא כוללת עיירות רבות, א״כ לפי זה מאחר שהרצון ממסדר המגילה להפליג במלכות אחשורוש היה לו לפרט מנין הכרכים והעיירות והיה עולה המנין לאין קץ שבזה יהיה תוספת הוד והדר למלכות אחשורוש.

ונראה לענ״ד שבשביל זה אמרו ז״ל במדרש, ר׳ עקיבא היה יושב ודורש ונתנמנמו התלמידים בעא לערער יתהון אמר מפני מה זכתה אסתר למלוך על קכ״ז מדינה, אלא כך אמר הקב״ה תבוא אסתר בתה של שרה שחיתה קכ״ז שנה ותמלוך על קכ״ז מדינה, הנה הם ז״ל הורו שהרושם הזה הנרשם במנין מלכות אחשורוש כפי אותו אופן שהיה זה כדי לעורר הלבבות לאמר שהרושם הזה הוא רומז לימי שנות שרה אמנו, והכוונה לומר שאסתר המלכה קמה אם בישראל כשרה אמנו וביתר שאת ממנה למה שהיתה היא הסיבה המהווה לנו בית ישראל ואסתר היתה הסיבה המקיימת והמעמדת, ולכן בא המנין מאנשי כנסת הגדולה על אותו אופן לרמוז שהנה שתיהן אמהות אשר בנו את בית ישראל בהווייה ובקיום.

ואחר זה ראיתי לה״ר אלישע גאליקו ז״ל שעשה הדימוי ביניהם באופן אחר ודבריו למעלה ראש, והוסיף בגדולת תהלת נס זה ואמר שהיה זה כשבת המלך אחשורוש וכפי מה שפירשנו למעלה, וגם לפי המדרש שאמרו ז״ל על כסא מלכותו מלכתו כתיב וכמו שהאריך המתרגם ז״ל, גם בזה נודע לנו גבורתו ותוקפו של אחשורוש שכל כך זדון לבו השיאו עד שעשה דמות כסאו של שלמה המלך ע״ה.

כשבת המלך אחשורוש

ולפי זה יבוא על הנכון אומרו כשבת המלך אחשורוש וגו׳, ר״ל שכאשר ישב על כסא מלכותו שדימה עצמו בזה אל המלכים האדירים ועלה שאונו השמימה היה הדבר הזה, ולזה אמר ג״כ אשר בשושן הבירה לפי שהוא קבע אותה לבית מלכותו בכח תקפו, שבית המלכות היתה בבל ובא הוא בכח עוזו חלל ממלכת בבל והעתיקה לשושן הבירה אשר לא נקרא עליה שם מלכות מאז, והכ״ף של כשבת היא נכונה עד מאוד לדרך הזה לומר שסיבת השמחה והמשתה היה כאשר ישב המלך על הכסא אשר עשה בדמות תבנית כסא שלמה ע״ה אשר עשה זה בשושן הבירה, באופן שגדולתו נראית בשתים אם בכסא אם בשינוי המקום מבבל לשושן.

וכן במדרש ר׳ פנחס בשם ר׳ ראובן אמר, אמר הקב״ה כורש ייחס שם מדינתי ושם אפרכיא שלי שנאמר בירושלים אשר ביהודה אף אני אייחס שם מדינתו ואפרכיא שלו שנאמר אשר בשושן הבירה, ובמדרש אמר ר׳ יצחק מכחישי התורה (במקור אומות העולם

ושמא מחמת הצנזורה שינה למכחישי התורה) אין להם ישיבה איתיבון והא כתיב כשבת וגו׳ א״ל בשבת המלך אין כתיב כאן אלא כשבת ישיבה ואינה ישיבה אבל ישיבתן של ישראל ישיבה שנאמר בשבת ישראל בחשבון ובבנותיה, ואיכא למידק דהא במלכות ישראל נמי כתיב והיה כשבתו וגו׳ ולא כתיב והיה בשבתו, וי״ל דהדין דכתיב והיה כשבתו לא תברא דהכי קאמר קרא שהמלך של ישראל בתחילת מלכותו צריך לו להבין דרכו ולומר שעדיין המלכות רפיא בידיה דאולי ושמא העון יגרום לו שלא תכון מלכותו, והוא אומרו והיה כשבתו ר״ל והיה בעת חושבו שהוא עדיין יושב ואינו יושב, התיקון לזה הוא וכתב לו את משנה התורה וגו׳ שמתוך כך תהיה יראתו יתברך על פניו תמיד כל היום ולא ימעדו קרסוליו כי התורה הנתונה בין עיניו תתמוך אשוריו ואז תהיה ישיבתו ישיבה עליזה כרע רבץ כארי וגו׳.

וגם י״ל לפי פשטן של דברים דלא קשיא מידי מההיא דוהיה כשבתו למאי דקאמר אומות העולם וכו׳, וזה דההיא דאחשורוש שנאמר בו בשנת שלוש למלכו ועכ״ז נאמר בו כשבת כו׳ על כרחין צריכין אנו לפרש שהכ״ף של כשבת היא כף הדמיון, וי״ל כשבת דומה ליושב ואינו יושב, שאי אפשר לפרשה שהיא כף התכיפות כמו כף ויהי כמשיב ידו וגו׳ וככף והיא כפורחת עלתה נצה וגו׳ לדעת הרד״ק ז״ל ולא לדעת רש״י למה שהיה זה בשנת שלוש למלכו, ואולם בההיא דמלכות ישראל יש לפרשה שהיא כף התכיפות שיר״ל שתכף ומיד כשישב על כסא מלכותו צריך הוא לכתוב לו את משנה התורה וגו׳, ולזה לא קשיא מידי מהא להא דהא כדאיתה והא כדאיתה כנ״ל והוא נכון, ולמאי דפרישנא לעיל בסמוך שהשמחה היתה על שינוי המקום ועל עשיית הכסא מחדש תהיה הכף כף התכיפות כפשוטה וכאמור לעיל.

בשנת שלש למלכו

ואמר בשנת שלוש למלכו וגו׳, לומר שלא היה זה בתחילת ימי מלכותו שאם היה כן היה אפשרות לבטל גזירתו הרעה, למה שהמלכים בתחילת מלכותם הם מתנהגים ברחמנות וחינות ואם אפשר שיצאה מתחת ידם איזו גזרה רעה, קל מהרה ינחמו עליה וישובו מחרון אפם פן תהיה להם לפוקה ולמכשול, למה שעדיין לא נתבססה בידם מלכותם, וכמאמר אביגיל לדוד המלך ע״ה, והיה כי יעשה ה׳ לאדוני בית נאמן וגו׳, ורעה לא תמצא בך מימיך וגו׳, והיה כי יעשה ה׳ לאדוני כאשר דבר וגו׳, וציוך לנגיד על ישראל ולא תהיה זאת לך לפוקה ולמכשול לב לאדוני וגו׳, שהכוונה בדבריה אלה לומר שמאחר שעדיין לא היה מלך בפרסום ובפומבי והוא מזומן למלוכה ראוי לו בהתחלתו להתנהג בחינות ורחמנות ולא לשפוך דם נקי שיהיה לו זה לפוקה ולמכשול לאמר עליו כי איש דמים הוא ולא תקובל מלכותו באהבה ורצון וכו׳, ואולם המלכים שנתקיימה בידם מלכותם וישבו לבטח מסביב אז יהיו גבורי חיל מתולעים ומאדמים ולא ישובו מפני כל, וכנגד זה אמר בשנת שלוש למלכו וגו׳ לומר שיצאה ממנו הגזרה ההיא בזמן שכבר החזיק במלכותו והושיעה לו זרועו וישב על כסא מלכותו ולא היה עדיין רך ומשוח מלך.

למולכו

ולזה אמר למולכו ולא אמר למלכותו לומר שמשתהו ושמחת לבבו היו לו במה שמלך מעצמו בכוחו וכח כוחו וכדרשתם ז״ל, ועוד נוסף עליו הוד מלכות במה שעשה המשתה ההוא על אותו אופן שהפסוקים מזכירים והולכים, שמה שעשה כן הוא להראות לשריו ועבדיו כי הוא הראוי למלוכה ולו נאוה תהילה, והאריך להודיע ענייני הסעודה ההיא לומר שהיתה שלמה בכל

עניניה וזה למה שהסעודה תגדל מעלתה בבחינת שמונה דברים והם, הא׳ בהיות היושבים בה אנשים וידועים כמו שאמרו ז״ל על אומרו ויעש אברהם משתה גדול שהיו שם ועבר ואשכול וממרא ואבימלך וכו׳, והב׳ בהמצא בה כלי יקר ואבני חפץ, הג׳ בהיותה נמשכת לזמן רב, הד׳ בהמצא בה אנשים והם והרגשה רבה, הה׳ כאשר תהיה במקום נאה ומרווח, הו׳ בהמצא בה דברי שינויים אם מהכלים אם מהמאכלים, הז׳ שיהיה הכל בשפע רב בכמות ובאיכות, הח׳ שתהיה רשות נתונה שיהיה כל אחד מהקרואים הולך על פי מדותיו והליכותיו בדרך שלא יהיה שום אונס לשום אדם לשלא ימלא רצונו.

והנה הפסוקים קוראים ככרוזא קרא בחיל שכל אלה היו שם בדרך פליאה נשגבה לא יוכל לה שום מלך רב ושליט זולתו, ולזה אמר כנגד הא׳ לכל שריו ועבדיו, ואמר ג״כ ושרי המדינות לפניו ופירשו קצת המפרשים שיר״ל אותם השרים שהיו מלפניו, ר״ל שיהיה להם קדימה בזמן במעלת השררה והכבוד, ולמעלה פירשנוהו על פי המדרש באופן אחר, וכנגד הב׳ תגדל מעלת הסעודה בהיות בה כלי יקר ואבני חפץ ועושר רב, לזה אמר בהראותו את עושר כבוד מלכותו וכו׳ כלומר המשתה ההוא היתה סיבתו בעבור שיראה לאחרים את עושר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו וגו׳, ר״ל שהראה אותם שהיה שלם מצד עצמו גם מצד עושרו המופלג, ולפי שהעושר ההוא היה לו עיקר למעלת מלכותו לזה הקדימו למעלת עצמו, והוא אומרו את עושר כבוד מלכותו לומר שהעושר ההוא עשה לו כבוד מלכותו, ולגדולת עצמו אמר ואת יקר תפארת גדולתו, ואמר את בתרוייהו לומר שהיו לו בריבוי ובתוספת, ורז״ל דרשו שלבש בגדי כהונה מגזרה שוה דהכא כתיב תפארת גדולתו והתם כתיב לכבוד ולתפארת, ובזה ידענו כי הוסיף הוא לחטוא ביותר מבלשצאר דהתם גם אם הוציא כלי בית המקדש לא שלח ידו לבגדי כהונה, וזה בזדון לבו ובהתרוממותו על מארי שמיא שלח יד גם בבגדי כהונה ללובשם, ועשה זה לפי מחשבתו שבלשצאר מנה וטעה ואיהו לא טעה, ולכן חשב להיות לו לפני שריו ועבדיו בגדי הכהונה בגדי ישע לומר עליו שמשל גם במלכותו יתברך ח״ו ותהי לו להפך שהיו לו בגדי נקם ושלם.

ימים רבים שמונים ומאת יום

וכנגד הג׳ ראה תראה מעלת הסעודה כאשר תהיה נמשכת באורך זמן לזה אמר ימים רבים שמונים ומאת יום, וגם כי לפי ערכו אין זה רב כי אם מעט מזער, אפשר שעשה זה שלא להכביד על הקרואים לשיהיו חוץ לאהליהם יותר משנה אחת שקרואיו נשארו אצלו ששה חדשים כמו שנאמר שמונים ומאת יום, והרחוקים בקצה המלכות אפשר שיצטרכו ג׳ חדשים לביאתם אצלו וג׳ חדשים לחזרתן למקומם, וכההיא דאמרינן בחגיגה בההוא מרבנן דהוה רגיל למיזל תלתא ירחי באורחא והוה יתיב חד יומא באושפיזיה וחד יומא בבי רב והוו קרון ליה בר בי רב דחד יומא, וכתבו רבותינו בעלי התוספות ז״ל הוה רגיל וכו׳ מהלך ג׳ חדשים היה מביתו לבית רב.

וגם י״ל כפי מה שפירשו קצת המפרשים ז״ל שסוף הפסוק הוא חוזר להתחלתו, וי״ל שבסיבת הראותו את עושר כבוד מלכותו כו׳ לזה נמשך הדבר ימים רבים שמונים ומאת יום וזה מורה על הפלגת העושר שהיה לו, כי בכל יום ויום היה מראה להם פנים חדשות ולא הספיק להראות את כל אשר לו עם תשלום ק״פ יום, ולגבי הכי אתי שפיר מאי דקאמר ימים רבים שאינו חוזר אל המשתה אלא אל הראותו העושר וגו׳ שמאה שמונים ימים לדבר

זה הם הפלגה וגוזמא, ובמדרש אמרו ז״ל דבי ר׳ ינאי אמרו ששה ניסין היה פותח ומראה להם בכל יום ויום, ור׳ חייא אמר ששה מיני יציאות הראה להם, ר׳ יהודה בר סימון אמר סעודת ארץ ישראל הראה להם, ריש לקיש אמר בגדי כהונה גדולה הראה להם, ופירוש ששה ניסין ר״ל אוצרות, וכן ראיתי במדרשי אגדה שית בי גינזי אחוי להון בכל יומה ויומה, וששה ניסין דקאמרי אפשר דדייקי לה משום לשונות דקאמר קרא, עושר כבוד מלכותו יקר תפארת גדולתו, והכוונה להם ז״ל באמרם סעודת ארץ ישראל הראה להם, לומר שהסעודות ההמה שעשה להם כולם היו ממין סעודת ארץ ישראל, ר״ל שהיה בהם מכל מין מאכל אשר יאכל ומכל מעדני עולם ותענוגי הארצות כמ״ש ארץ אשר לא תחסר כל בה וגו׳, וגם י״ל שכוונתם ז״ל לומר כפי מה שהוא אומר בסוף המדרש הזה שאנו בו וז״ל, בר יוחניס בקש לעשות סעודה לגדולי רומי הוה תמן ר׳ אלעזר בר יוסי וכו׳ עד א״ל איבעית למיקרא עשרין וכו׳ עד אשכחיתינון דחסירין חד מקמא וכו׳ עד א״ל אף חדרי סעודה גלה לנו א״ל והא מנא לך א״ל מדוד וכו׳ ברם הכא יום ראשון כיום אחרון, [בר יוחניס בקש לעשות סעודה לגדולי רומי היה שם ר׳ אליעזר בר׳ יוסי ואמר נימלך בבן עירנו, אמר לו ר׳ אליעזר אם תרצה לקרוא ולהזמין עשרים אנשים עשה והכן מאכל לעשרים וחמשה אנשים, ואם תרצה להזמין עשרים וחמשה אנשים הכן לשלושים, הלך והכין לעשרים וארבעה והזמין עשרים, היה חסר מנה אחת מלפני איש אחד שלא היה לו בושה והיה אומר רעב אני מי יתן לי קנדס (מין ירק מאכל גרוע), הביא בעל הבית זהב ונתן לפניו, לקח אותו האיש את הזהב והשליכו והכהו בפני בעל הבית ואמר לו וכי לזהב אני צריך וזהבך אני אוכל, הלך לפני ר׳ אליעזר וסיפר לו המעשה וכו׳ שאל לו בר יוחניס חדרי תורה גילה לכם הקב״ה או חדרי סעודה, אמר לו אף חדרי סעודה גילה לנו, אמר לו וזה שצריך להכין כדי הצורך והותר מנא לך, אמר לו מדוד דכתיב ויבא אבנר אל דוד ועמו עשרים אנשים ויעש דוד לאבנר ולאנשים אשר אתו משתה, ויעש משתה היה לו לומר א״כ מה שכתב ולאנשים אשר אתו וגו׳ משמע שהיה מדקדק שיהא כדי הצורך לכל האנשים אשר אתו, אבל הכא יום אחרון כיום ראשון ולא כאותם שהולכים ופוחתים], והכוונה לומר שעם כל ריבוי הקרואים ההמה היתה הסעודה דים והותר כסעודת אנשי ארץ ישראל שעושין לשני בני אדם מאכל הראוי לעשרים וחמש ולא כמעשה בר יוחניס הנזכר, וזה פלא הוא לעשותו אפילו יום אחד, ואולם הסעודה ההיא נמשך בה הדבר הזה כפי זה האופן מאה שמונים יום.

ואתי שפיר לפי מדרש זה מאי דסיים קרא ואמר שמונים ומאת יום דלפום ריהטא נראה שמילת יום היא מהמותר מאחר שאמר ימים רבים שמונים ומאת, אלא הכוונה לומר שהמאה שמונים ימים הנזכרים היו כולם לגבי דידיה כיום אחד וכוונתו בזה להטיל אימה יתירה על כל אותם קרואים לומר מי זה שיבא אחרי המלך אשר אלה לו.

הנה לפי הפשט יישבנו ימים רבים דקאמר, ואולם במדרש למה שראו ז״ל דלגבי אחשורוש אי אפשר לומר ימים רבים דמילתא זוטרתי הוו כל הני מילי לגבי דידיה, לזה דרשו ז״ל שכל מקום שנאמר ימים רבים אינו אלא לשון צער, ודכוותה ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים וגו׳, הנה הם ז״ל הסיבו פני הרבוי לגבי ישראל שהיה להם בימים ההמה צער גדול למה שהשרוי בצער אפילו זמן מועט יהיה בעיניו כזמן רב לפי שהוא רואה ומביט לשעות ולרגעים וכמו שפירשו ז״ל פסוק ומדד ערב, וכפי זה יש לפרש פסוק בבקר תאמר מי

יתן ערב וגו׳ כפי הנחתו שלא כדרך רש״י ז״ל, שיר״ל בבקר תאמר מי יתן שיבא הערב של אותו בוקר וכן בערב תאמר וגו׳ למה שיהיה בעיני המצטער יום אחד או לילה אחד כשיעור שנה אחת, ואיתא נמי במדרש, בימים ההם זה הוא אחד מן המקומות שהיו מלאכי השרת מדדין [שולחים] פתקין לפני הקב״ה שהיו אומרים לפניו, רבונו של עולם בית המקדש חרב ורשע זה יושב ועושה מרזיחין [מרחצאות ומשתה] אמר להם תנו ימים כנגד ימים, הה״ד בימים ההם ראיתי ביהודה דורכים גתות, הנה הם ז״ל ג״כ הסיבו פני ריבוי הימים דאמר קרא לגבי מלאכי השרת שהיו מתאוננים על חרבן בית המקדש ושמחת האויבים ולאו לגבי אחשורוש איתמר.

ואולם יש לדייק במאמרם זה שאמרו ז״ל שהשיב הקב״ה למלאכי השרת תנו ימים כנגד ימים וכו׳, והלא הימים ההמה שנאמר בהם ראיתי ביהודה וגו׳ היו בימי נחמיה ועדיין לא באו לעולם, ואי אפשר לומר שהענישם על העתיד, ויש להשיב ולומר שגם שלפי האמת שהעונש ההוא היה על מה שעשו בשכבר בימים עברו, עכ״ז לפי אמונתנו בו יתברך שאינו מכוין בעונשים לנקמה על מה שכבר עבר רק כל כוונתו יתברך היא לעתיד, ר״ל כדי שיהיו העונשים ההמה לאות לבני מרי לימים באים ולזכרם תמיד ולא ישובו עוד לכסלה להכשל בדבר ההוא שבא עליו העונש ובזולתו וכמאמר משה רבינו ע״ה וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו וגו׳ וכמו שהארכנו בזה בדרוש הראשון, ולפי זה תבוא תשובתו יתברך למלאכי השרת תנו ימים כנגד ימים על הנכון, שהכוונה לומר שהוא אומר יתברך, לפני נגלו תעלומותיהם ועתידותיהם ידעתי שגם שהם נענשים עתה בעונש זה לתיקון העתיד עכ״ז לא יעמוד בין עיניהם העונש הזה ולא יועיל להם לתיקונם כי הנה ימים באים אשר יאמר עליהם בימים ההם ראיתי ביהודה דורכים וכו׳ וכ״ש שהיה הזמן קרוב בין זה לזה, ואין עת עתה להאריך מענית בענין ידיעתו יתברך שקדמה ועכ״ז עדיין יש אפשרות לבחירה כי זה הוא מהדרושים הארוכים, וזכור תזכור מאמר התנא הכל צפוי והרשות נתונה, ובין תבין בדברי מה״ר יצחק עראמה ז״ל (עקידת יצחק) שער י״ט ושער כ״א, ויש להוסיף עוד בזה ולומר שכמו שהיו דורכים גתות בימי נחמיה ג״כ היו עוברים על הדבר הזה עצמו מקודם לכן כי לולא שהורגלו במעשה הרע ההוא לא עשאוהו בימי נחמיה, ומעתה תבוא תשובתו יתברך אל מלאכי השרת תנו ימים כנגד ימים על הנכון, כלומר שגם שמה שהענשתי אותם הוא על העבר עכ״ז עיקר הכוונה ממנו הוא לתיקון העתיד שלא יכשלו עוד בחטא ההוא, ואף גם זאת אני ידעתי את יצרם וכו׳ והנה ימים באים שיאמר עליהם בימים ההם ראיתי דורכים גתות ביהודה וגו׳.

למגדול ועד קטן

וכנגד הרביעי שג״כ תפארת הסעודה הוא בהיות בה ריבוי בני אדם והרגשתם מגדולים וקטנים, וכנגד זה אמר למגדול ועד קטן שיר״ל קטנים בשנים, שאם הכוונה על הגדולים בחשיבות והקטנים בחשיבות, הרי כבר אמר לכל העם הנמצאים בשושן וגו׳ שזה כולל לכל הבאים בשער שושן אפילו שיירי שירים וא״כ למגדול ועד קטון לכלול קטנים בשנים קא אתי, וכוונתו היתה בהבאת הצעירים לימים כדי שיהיו מעידים ומגידים לדורות הבאים מה שראו בעיניהם בימי נעוריהם, ואמר למגדול ועד קטן בלמ״ד לומר שכל כוונתו לא היתה אלא לגדולים ואגבן באו צעירי הימים, וכל כוונתו בזה היתה להודיע כי אליו יאתה המלוכה.

ובמלאת הימים האלה עשה המלך

ולזה קא צווח קרא ואמר ובמלאת הימים האלה עשה המלך וגו׳, שנראה שלא היה צריך לומר המלך דעליה קאי והיה לו לומר עשה לכל העם הנמצאים וגו׳, ואולם הכוונה לומר שכל החרדה ההיא היתה לו לקיום המלכות ולשיהיה מלך בלי פוצה פה וגו׳, וגם י״ל שייתור המלך, מילת דהכא מסייעא ליה לרב דאמר שהיה זה משתה בפני עצמו ושבע ימים אלו הם לבד ממאה שמונים יום שעברו, ולזה אמר עשה המלך דפסיקא ליה מילתא ממשתה ראשון, והענין מורה כי בכל אותם מאה שמונים יום לא קבע המלך עצמו לישיבה במשתה היין לפי שהיתה דעתו טרודה עם ההולכים והבאים, אכן עתה אחרי השלמת רצונו נתיישבה דעתו עליו וישב עם שרי פרס ומדי למשוך ביין בשרו, ומה ראוי הוא שגם שרי המדינות עדיין היו יושבים עמו להשתעשע בשמחתו זאת האחרונה העולה על הראשונה כי הגדיל לעשות בה פליאות.

בחצר גנת ביתן המלך וגו׳ חור כרפס

וכנגד החמישי שגם כן מעלת הסעודה הוא בהיות היושבים בה במקום מרווח ונאה כמ״ש הנביא ע״ה בדרך משל על הסעודה המתוקנת לעתיד לבוא, אז תתענג על ה׳ והרכבתיך על במותי ארץ והאכלתיך וגו׳, ולזה אמר בחצר גנת ביתן המלך וכאומרם ז״ל הראוי לחצר וכו׳ והראוי לגנה וכו׳, ומה שלא חשש בזה לקנאת איש מרעהו וכדאמרי רז״ל במדרש במטות זהב וכסף, למה שהנקראים עצמם הם יותר חפצים ושמחים להיות כל בני גילם יושבים לעצמם בחברה אחת להשתעשע יחד מה שלא יוכלו לעשות כן אם יהיו יושבים בין אנשים גדולים וחשובים מהם, ואמר שקלעי החצר אשר שם להם במקום ההוא היו חור כרפס וגו׳, למה שהגוונים המשונים הם לתוספת הוד והדר למלכות ולתוספת תענוג ושעשוע לעיני הרואים, וכבר המפרשים ז״ל פירשו ענייני אלו הבגדים ותוכן עשייתם ועמוד על המדרש ותדע ערכם.

אחוז בחבלי בוץ

ואולם יקשה לנו אומרו אחוז בלשון יחיד והמה היו מינין שונים, וי״ל שהיו הבגדים ההמה כל כך דקים עד שהיו פורשים אותם זה על גב זה וחוברו כולם יחד כבגד אחד ועל כן נאמר אחוז, וזה עשהו לתוספת נוי והוד והדר לשיהיה ניצוץ השמש מכה ועובר מאותם גוונים כולם ויהיה כמראה הבזק, וכ״ש לדעת האומר חור חורי חורי.

על גלילי כסף ועמודי שש

ואמר, על גלילי כסף ועמודי שש, כבר המפרשים ז״ל פירשו פליאות עניינים אלו, והכלל שהפליא לעשות, אם במה שפרש למסך למעלה על ראשיהם מהבגדים נאים יזהירו כזוהר הרקיע, ואם במה שנתן לנגד עיניהם המה יביטו יראו גלילי כסף ועמודי שש אשר היו פליאות לכל רואיהם וכמו שהזכירו ז״ל במדרש פליאותם, ואם במה ששם בין ידיהם ומונח לפניהם מטות זהב וכסף וכאמרם ז״ל במדרשים, ואם במה שהיה מקום מושבם מוקף רובדין ורצוף מבהט ושש וכו׳ כפי מה שהפליא המדרש במחיר האבנים האלה, והמקום הכולל המקיף בכל חצר גנת ביתן המלך כי זה כל האדם וסביבותיו.

והשקות בכלי זהב

וכנגד השישי שגם תתעלה הסעודה ותתרומם בהיות בה דברי שינויים לכל הרואים, אם בכלי התשמיש אם בענייני המאכל וריבוי היין וחשיבותו, וכנגד השביעי שהוא לשיהיו כל ענייני הסעודה ההיא בשפע וריבוי אם בכמות אם באיכות, וכנגד השמיני

שהיא לשתהיה רשות נתונה לכל הבאים בשערי הסעודה ההיא לשלוח יד כרצונם ושיהיה מצוי להם כתאות נפשם איש איש כפי מזגו ותאותו, לכולן אמר והשקות בכלי זהב וכלים מכלים שונים וגו׳ כפי מה שהוא מזכיר והולך, ויר״ל שהכלים שהיו שותים בהם היין היו מזהב פרוים [זהב אדום הדומה לדם פרים] אשר הוא דבר נכסף אל הלבבות, ובמדרש אמרו והלא נפשו של אדם חותה לשתות בשל זהב, אלא כוסות דיוטידא [משובחים] של כלי זכוכית שרואין פניהם בהם ויקירין ככלי זהב, ואפשר לומר שהיו כוסות דיוטידא כנזכר במדרש, ואולם היו להם שפה לפיותיהם מזהב וגם ידותיהם וכן מושבם כולם עשויים מהזהב, ולזה אמר קרא והשקות בכלי זהב.

וכלים מכלים שונים

ואמר וכלים מכלים שונים, יר״ל שגם שהיו הכלים האלה על האופן הנזכר ופלא הוא שימצא ג״כ כלי אחר מזה הענין, עם כל זה היו נמצאים לשם כלים מכלים שונים מהאופן הנזכר, וגם י״ל שהכוונה באומרו שונים לומר שהכלים ההמה גם כי היו שונים במינים כנזכר, כן גם כן היו שונים בציורם ובתוכן צורתן וחקוייהן מכל הכלים של כל בני העולם, באופן כי אין עוד מלבדם ואין דומה להם אם במין אם בצורה, וכן אמרו ז״ל במדרש, הביא כליו וכלי עילם ונמצאו שלו יפים משל עילם, הביא כליו וכו׳ עד הביא כליו וכלי ביהמ״ק ונמצאו כלי ביהמ״ק יפים משלו, למטרוניתא שהיתה לה שפחה וכו׳ [למטרוניתא שהיתה לה שפחה יפה כל זמן שמבטת בשפחתה היו פניה משתנות, כך כל זמן שהיו כלי בית המקדש מביטין בכליו היו משתנין כליו ונעשין כעופרת (מדרש רבה אסתר פ״ב פ״ב)], ויר״ל דדייקי לה רז״ל מדקאמר קרא וכלים מכלים שונים, דלפום ריהטא נראה שהוא מהמותר שהל״ל וכלים שונים, ולזה דרשו ז״ל שהכוונה בפסוק לומר וכלים אלו מכלים סתמא שהם הנמצאים בידי בני אדם הם שונים במינם ובציורם, ואולם הכלים הידועים שאינן בסתמא מכלל כלי אדם שהם כלי בית המקדש, אותם כלים הם חשובים מאלו ברבו יתירא וכפי המשל שנשא המדרש.

ויין מלכות רב כיד המלך

ואמר ויין מלכות רב, רוצה לומר יין הנעשה בסגולת מלכים מה שלא היה כמוהו לשאר בני אדם, ואמר שעם היותו באיכות יין מלכות היה בכמות רב כיד המלך, רוצה לומר רב לכל אותם בני אדם כיד המלך בהיותו לעצמו ולאנשי ביתו שהיה אכול ושבוע והותר כן היה ריבוי היין לכל ההמון הרב ההוא, וי״ל שלזה כוונו ז״ל במדרש, ויין מלכות רב, להלן כתיב לקבל אלפא חמרא שתי, ברם הכא כתיב כיד המלך בכוסות כיד המלך, וי״ל שכוונתם ז״ל שבאו להודיע תוקף אחשורוש על בלשצאר, גם כי היה גם הוא מלך רב ושליט וזה שבסעודת בלשאצר נאמר ולקבל אלפא חמרא שתי, ומדקאמר חמרא שתי ולא קאמר חמר מלכותא שתי שמע מינה שלא השקם מיין מלכות לאשר היו אלף אנשים ואין לו די כולם מיין מלכות, רוצה לומר המרוקח והעשוי בייחוד למלכות, ולכן הוצרך גם הוא עצמו לשתות משאר היינות עמהם דגנות היא לו לשתות הוא יין מלכות וקרואיו יהיו שותים יין אחר, ואילו הכא גם כי היו הקרואים לריבי רבבות עכ״ז לכולם יחד השקה מיין מלכות רב בכוסות שהיו נתונים ביד המלך עצמו.

וגם לפי השטחיות המובן מדבריהם ז״ל, יש לומר שבאו להורות לנו שהיה שינוי גדול בין סעודת בלשצאר לסעודת אחשורוש בענין ריבוי היין, וזה שבסעודה של בלשצאר נאמר ולקבל אלפא חמרא שתי שיר״ל לפי

פשוטו שכנגד כל כוס של כל אחד מהאלף היושבים לפניו היה הוא שותה כוס אחד, באופן שלא שתו הקרואים אל הסעודה ההיא רק מעט מהיין כי כנגד אלף כוסות ששתה הוא שתה אחד מהם כוס אחד לבד, ואולם בסעודה זאת נאמר ויין מלכות רב כיד המלך שירצה לומר שהיה יין מלכות רב לכל אחד ואחד מאותם הקרואים כמנין הכוסות שנתנו ביד המלך עצמו, והפליג המדרש לומר, בכוסות ביד המלך ולא אמר כיין ביד המלך, לטפויי אתא שגם הכוסות שהיו שותים בהם היו ממש ככוסות עצמם הניתנין ביד המלך וכיין עצמו הניתן בהם וכפי המנין מהכוסות שנתנו בידו.

ובגמרא הוסיפו ז״ל בפליאות זה היין באומרם, אמר רבא מלמד שכל אחד ואחד השקהו יין שהוא גדול ממנו ובמדרש הוסיפו לומר שלבן ארבעים השקהו יין בן חמישים שנה, וי״ל דקא דייקי לה מדקאמר ויין מלכות רב ולא קאמר הרבה, דאילו אמר ויין מלכות הרבה הוה אמינא דעל ריבוי הכמות והשפע קאמר, והשתא דקאמר ויין מלכות רב יר״ל שהיין היה לו ריבוי בשנים על שותהו, ובמדרש ז״ל דייקי דמסתמא לא קרינן ריבוי השנים לאחד על חבירו אלא בתוספת עשרה שנים, ולכן אמרו ז״ל שלבן ארבעים השקהו בן חמישים כי כן שנות האדם הם חלוקות לעשרות כמאמר התנא ע״ה בן עשרים וכו׳ בן שלושים וכו׳, למה ששנות האדם אינם הולכים ממצב למצב ומגדר לגדר אלא בעשרה שנים וכמו שכתב הרמב״ן ז״ל בפרשת בהעלותך בענין הלוים, וראיתי דברי ה״ר אלישע גאליקו ז״ל אחר זה ודבריו למעלה ראש כי הם מתובלין וחריפין ודברינו אלה הם לפי שטחיות הדברים כפי חולשת דעתינו וקיצור השערתינו.

והשתיה כדת אין אונס

ולענין תשלום רצון הקרואים אשר הוא פאר הסעודה ומעלתה אמר, שהיתה השתיה שהוא כינוי לסעודה בכללה כדת כל אחד ואחד, רוצה לומר כרצון נפשו בלא שום אונס הן מצד איחור וקדימה לפי שהמזגים אינם שוים, שיש מבני אדם סועדים סעודתם השכם בבוקר ויש מאחרים עד הצהרים ושינוי וסת הוא אונס גדול ומביא לידי חולי, וכן גם כן מצד המאכל עצמו יש חלוף ושינוי בין בני אדם לפי הרגל מקומם ולפי איכות מזגם וטבעם, שיש אנשים רוצים בדברים חמוצים ומתובלים ונפשם קצה בדברים המתוקים ויש אנשים בהפך, ולכל זה אמר והשתיה כדת אין אונס כי כן יסד המלך וכו׳, שיר״ל שהסעודה בכללה היתה כדת כל אחד ואחד מהקרואים וכאמור, וכן פירש רש״י ז״ל שמאמר והשתיה כדת הוא כולל אל הסעודה בכללה.

ולרז״ל במדרש השתיה הוא כינוי אל היין לבד כי כן דרשו ז״ל, אין אונס מלמד שכל אחד השקהו מיין מדינתו ועשה זה כדי שיהיה אותו יין ממזג שותהו שמתוך כך לא יאנוס אותו ולא יעברנהו, וכן גם כן מדקאמר והשתיה כדת דרשו ז״ל כדתה של תורה וכו׳, וכן גם כן אמרו ז״ל כדת כל אומה ואומה אית דבעי מיגס ואחר כך שתי וכו׳, וכן גם כן דרשו ז״ל אין אונס מלמד שביטל אנפקא וכו׳, רוצה למר שביטל המנהג הרע שהיה להם להטיל על כל אחד ואחד מקרואי הסעודה לשתות כוס גדול שהיה להם בזה אונס גדול וגם היו באים לידי חסרון כיס מסיבתו כמו שהובא בילקוט, ולכאורה נראה שיש קושי בדבריהם אלה דהא קרא קאמר כדת, ואם שיר״ל כפי דתם הידועה להם והיכי אמרינן שבטל דתם בענין הכוס ההוא, ורוצה לומר שיהיה שיעור הכתוב לפי

זה והשתיה כדת כדתה של כל אומה ואומה וכדת כל אנשים במנהגם לפי מקומותיהם וחוקיהם הכל היה נמצא בסעודה ההיא לא נפקד דבר לבד מהדת ההיא שהיה בו אונס אל הקרואים לא היה נמצא בסעודה ההיא, והוא אומרו אין אונס כלומר הדת האונס אינו בסעודה ההיא.

וי״ל גם כן הגם שהם ז״ל הסיבו כינוי השתיה אל היין לבד וכאמור, עכ״ז י״ל שדעתם הוא שגם כל כללות הסעודה היה כדת כל אחד ואחד דמלתא דאתיא בק״ו היא, שאם בענייני היין שמדרכו להיות בו אונס, עכ״ז עשה כל אופני ההשתדלות לשיהיה להם היין בלא שום אונס, וכ״ש בענייני המאכל אשר יאכל שהיה כרצון איש ואיש בלא שום אונס כלל.

כי כן יסד המלך וגו׳ לעשות כרצון איש ואיש

ואמר כי כן יסד המלך וגו׳ לעשות כרצון איש ואיש, לפום ריהטא נראה שמאמר איש ואיש הוא מהמותר, דהוה ליה למימר בדרך כלל כי כן יסד המלך לעשות רצון כולם, וי״ל שהוא נותן טעם לשבח ולומר שההקפדה הזאת היתה מהמלך להיות השתיה כדת בלא שום אונס וכדאמרן, והטעם בזה הוא לפי שכל אחד ואחד מבני אדם הוא איש בפרטות לעצמו לפי מזגו וטבעו, לזה עשה הוא באופן שיהיה רצון לכל איש ואיש לפי אישותו ומזגו ואיכותו, ובמדרש דרשוהו לשינוי הדעות והדתות כי כן דרשו ז״ל, לעשות כרצון איש ואיש מרדכי והמן וכמו שיתבאר מאמר זה בסמוך בעזרת ה׳, וגם איתא נמי במדרש, כי כן יסד המלך אמר ר׳ שמואל בר נחמן בוא וראה שלוותו של אותו רשע מה היא, שהיה ביתו מיוסד באבנים טובות ומרגליות על כל רב ביתו לעשות לגדולי מלכותו שיהא כל אחד רשאי לצחוק עם בניו ובני ביתו ע״כ במדרש, וקשה לי בגויה טובא למה שהמדרש הזה עצמו נדרש למעלה בפסוק על רצפת בהט ושש וגו׳ ולמה לו לדרוש הדרשה עצמה עוד שנית בפסוק הזה.

וי״ל שעיקר הדרשה הזאת היא בפסוק על רצפת בהט ושש וגו׳, ואולם בא הכפל בפסוק זה למדרש מיניה למאי דקאמר כי כן יסד המלך לעשות כרצון איש ואיש דמשמע ליה איש ואיש היינו השמחה שתהיה לכל איש ואיש בייחוד עם אשתו אשר בשמחתו לא יתערב זר, ולזה צריך לומר שנתן לכל אחד ואחד בית מיוחד להשתעשע בו עם אשתו ובניו ובני ביתו שזהו הרצון במאמר לעשות כרצון איש ואיש, ולפי זה הוא פלא שימצא מקום בבית המלכות כל כך גדול שיש בו בתים מיוחדים שיעור מה שיכילו לכל גדולי אותם קרואים להיות לכל אחד חדר מיוחד לו לעצמו, ומה גם עתה באשר היה כולל המקום ההוא מוקף רובידין ברצפת בהט וגו׳, וזאת היא הכוונה לר׳ שמואל בר נחמן לומר בוא וראה שלוותו של אותו רשע מה היא שהיה ביתו וכו׳ ועם כ״ז גזר אומר על כל רב ביתו לעשות לגדולי מלכותו וכו׳, כלומר שגם שהיה המקום הכולל מרוצף באבנים טובות וכו׳ עכ״ז היה כל כך גדול עד שנתנו לכל אחד ואחד מגדולי המלכות חדר וחדר לעצמו וכו׳ ובזה ידענו שלוותו של אותו רשע, וסיפא דקאמר על כל רב ביתו וכו׳ קאי אסיפא דקאמר כי כן יסד המלך, ואיבעית אימא חסורי מחסרא והכי קאמר, בוא וראה שלוותו וכו׳ וציוה על כל רב ביתו לעשות לגדולי מלכות וכו׳ שאינו רחוק שנשמטה מילת וציוה מהמדרש בטעות סופר דכמה חסרונות איכא במדרשים.

ואחר זה באו לידינו דברי ה״ר אלישע גאליקו ז״ל ועמדנו על פלפולו וחדודו בדבריהם אלה דחתכיה לקרא בסכינא חריפא

פסקי פסקי, וגם כי דבריו ז״ל הם שמחה לנפש עכ״ז הדבר קשה ממה שהובא המדרש הזה עצמו בפסוק על רצפת בהט וכו׳ שנראה מזה שאינו דורש מילת כי כן יסד וכו׳ מלשון יסוד כדמפרש ה״ר אלישע גאליקו ז״ל, ולפי מה שפירשנו ניחא, ומ״מ דבריו ז״ל למעלה ראש.

והתרגום ז״ל תרגם לעשות כרצון איש ואיש, למעבד כרעות גברא בר ישראל וכרעות כל גבר מן כל אומה ולישן, ואתיא כההיא דאמרנו איש זה מרדכי ואיש זה המן, והכוונה להם ז״ל לומר שלא היו מוכרחים במעשיהם ולא אנוסים באכילתן והנאתם וכמו שיתבאר זה לפנים בעזרת ה׳ שעל זה נתחייבו העונש ההוא, וכאומרם ז״ל בגמרא שאלו תלמידיו את רשב״י מפני מה נתחייבו שונאיהם של ישראל שבאותו הדור כלייה אמר להם אמרו אתם, אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע, אמר להם א״כ שבשושן יהרגו של כל העולם אל יהרגו, אמרו לו אמור לנו אתה, אמר להם מפני שהשתחוו לצלם, אמרו ליה וכי משוא פנים יש בדבר, אמר להם הם לא עשו אלא לפנים אף הקב״ה לא עשה אלא לפנים והיינו דכתיב כי לא ענה מלבו וגו׳.

המאמר הזה קא צווח ככורכיא ואומר דורשני למה שלא יעלם מעיני רואיו שיש בו כמה קושיות וגמגומים, והגדולה שבגדולות שבהם אומרו, אמר להם אמרו לי אתם, שאינו דרך לנשאלים להשיב כן לשואלים אותו דבר שאם היה לה פשר דבר לא היו שואלים את שאלתם, ב׳ קשה לן טובא כנגד התלמידים עצמם שמאחר שהיה להם כפי דעתם תשובה נכונה לשאלתם, אם כן יש להקשות ולומר מה נפשך, אם טעמם שידעוהו היה מספיק להם מה להם לשאול עוד את פי רבם וכי לתהות בקנקניה קא אתו, ואם נאמר שלא הספיק להם טעמם היה להם מעיקרא לדרוש את פי רבם בפירוש ולומר לו הטעם ההוא שהיה להם והספק שנפל להם בו ולא שיבואו לפניו בדרך התעלמות כאיש אשר לא יודע, ג׳ באומרם מפני מה נתחייבו שונאיהם של ישראל שבאותו הדור שהוא לשון מיותר שהיל״ל מפני מה נתחייבו שונאיהם של ישראל כלייה ואנו יודעים שעל אותו הדור סובבת שאלתם, ד׳ בתשובת רשב״י ע״ה מפני שהשתחוו לצלם, דבר זה הוא קשה אשר למה יהיה העון ההוא שמור לדור אחרון ולא נשאוהו עושיו, הלא על זה צווח הנביא ואמר אבות אכלו בוסר וגו׳, ה׳ במה שהשיב רשב״י ע״ה לתלמידיו שאמר להם אם כן שבשושן יהרגו וכו׳, דאיכא למידק בהכי על אשר שינה להם בלשונו מהלשון שפתחו בו המה שהם אמרוהו בלשון כלייה, ולפי זה כשהקשה הוא עליהם היה לו לומר להם אם כן שבשושן יכלו וכו׳ ויבא לשונו ע״ז נופל על לשונם, הו׳ במה שהקשו התלמידים ע״ה על רבם וכי משוא פנים יש בדבר, שי״ל מה משוא פנים יש בדבר ההוא והלא המה בית ישראל שבו בתשובה שלמה לפניו יתברך וחלו פניו בכל לב ועינו בצום נפשם וקבלו עליהם שלא ישובו עוד לכסלה להכשל בדבר ההוא ולכן נעתר הוא להם יתברך ורפאם ובטל וקרע רוע גזר דינם בדרכיו יתברך להנחם על הרעה מפני שעל התשובה אין דבר עומד בפניה.

וי״ל שכפי הנראה מענין המאמר שרשב״י ע״ה הבין מבין ריסי שאלת תלמידיו שהם היה להם טעם מספיק לקצת מהעונש ההוא, רוצה לומר שהיו חייבין מיתות ועונשין אחרים אבל לא היה מספיק להם הטעם ההוא לענין הגזרה ההיא שהיתה גזירת כלייה בהחלט, וזה הבין מהם ממה שאמרו לו מפני מה נתחייבו שונאיהם של ישראל כלייה וגו׳ ולא קאמרי למה נתחייבו וכו׳ דלשון למה הוא מורה על תימה גדול ולומר שלא היה להם עון

אשר חטאו להתחייב עליו עונש כלל וכ״ש הכלייה כפי הגזרה ההיא.

ואולם מאמר מפני מה יובן ממנו שהיה להם בודאי אשמות וחטאות שיחוייב להם עליהם יסורין קשין כרעב ומיתה וחלאים רעים ונאמנים, ואולם תמהונם הוא על גזירת הכלייה לכל שונאיהם של ישראל באין שריד ופליט ח״ו, ולפי זה הוסיפו בלשונם להאריך מענית באמרם באותו דור שירצו לומר יש גם שאנו יודעים שהדור ההוא היו בני עונשין לפי מעשיהם ושאלתנו היא מפני מה נשתנו אנשי הדור ההוא מכל הדורות שעברו שבהיותם חוטאים ומלאים עון יבואו להם ממנו יתברך כפי מעשיהם עונשים גדולים, אכן לא כלייה מאין שריד ופליט ח״ו וכדרשתם ז״ל על פסוק חצי אכלה בם חצי כלים והם אינם כלים, וא״כ למה זה נשתנו סדרי מדותיו על הדור ההוא בפרט מכל הדורות להיות נגזר עליהם כלייה ולהתבטל מהם ייעוד חצי אכלה בם וכו׳, וכן גם כן בדרשת שמואל דדרש לקרא הכי לא מאסתים בימי יונים, ולא געלתים בימי אספסיאנוס קיסר, לכלותם בימי המן, יש לתמוה ולומר למה נרמז בכתוב הזה הכלייה בייחוד בימי המן לולא רחמיו יתברך ששב אפו מלכלותם כפי מה שהיתה הגזרה גזורה עליהם.

ולכן כשהבין מהם שאלתם ותמהונם היא על זה האופן, ר״ל למצוא טעם אל גזירת הכלייה מה שלא נגזר כן על דורות אחרים גם כי היו רעים וחטאים אמר להם אמרו לי אתם, ר״ל אמרו לי הטעם שיש לכם שהיו חייבים עליו עונשים רבים עד שאין אתם תמהים אלא על גזירת הכלייה, אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע כי הוא עון פלילים וראויים היו לקבל עליו יסורין קשים וגם כל חלי וכל מכה, אכן הכלייה היא קשה בעינינו ונפלאת ממנו וכאמור שזה שינוי בסדר מדותיו יתברך בדור הזה מכל הדורות אשר מרו ועצבו את דברו.

וכשמוע רשב״י ע״ה טעמם ומה שהיה קשה בעיניהם, אמר להם אם כן שבשושן יהרגו וכו׳ יר״ל גם לגבי טעמייכו מי ניחא אם היה העונש לאותו דור בכלל בייסורין והרג ומיתה והלא לא היה ראוי לקבל העונשים ההמה של הריגה ומות וחלאים רעים וכו׳ אלא אנשי שושן לבד שהם היו האוכלים למעדנים והנהנים מסעודתו של אותו רשע ושל כל העולם למה יהרגו, ר״ל אפילו הרג בלא כלייה, ואם כן אדקשיא לכו על הכלייה תיקשי לכו על ההריגה לכלל הדור, ולכן אמרו לו אמור לנו אתה רבנו טעם מספיק להסיר ממנו מבוכתנו על הכלייה לדור ההוא בפרט, וגם להשיב אותנו על מה שקשה לך בטעמנו במה שהיה העונש לכל העולם בכלל והחטא היה לבני שושן בפרט, ואמר להם שהטעם לכלייה ולמה שהיתה כללית לכל אנשי הדור ההוא מפני שהשתחוו לצלם, והכוונה בזה שאמר להם שהיה לעונש הכלייה ההיא לאותו דור בפרט סיבה רחוקה מקדמת וסיבה קרובה מקרבת, וזה במה שקדם לישראל בכלל השתחווייה צלמו של נבוכדנצר שאותה השתחווייה היתה לישראל בכללם, למה שהיתה בתחלת גלותם לבבל וכוונת נבוכדנצר באותה השתחווייה שעשה לישראל להשתחוות לאותו צלם היתה לבטל גזירתו יתברך שהראה לו בחלומו להעדא מלכין ולהקים מלכין ובתר כל מלכוותא יקים אלה שמייא מלכותא די לא תתחבל, ולזה בא הוא ועשה הצלם ההוא כלו די דהב להסיב כל המלכיות אליו.

ואתה פה עמוד להריח ריח קודש מחבצלת השרון ותשאב מים בששון ממעייני הישועה ותבין ותשכיל כוונת נבוכדנצר באותו צלם, כי כל ישעו וכל חפצו לא היה אלא

להסיר שם ישראל שלא יקראו עוד בשמותם עלי אדמות, ולפי הנראה שגם רש״י ז״ל רמז לזה במלות קצרות, שכן פירש במאמר רשב״י ע״ה שאמר מפני שהשתחוו לצלם כתב הוא ז״ל, מפני שהשתחוו לצלם בימי נבוכדנצר, שלפי הנראה שמה שהוסיף ע״ה לומר בימי נבוכדנצר הוא למותר דסתם צלם דקאמרי רז״ל שהוא של נבוכדנצר.

ואולם יש לומר שכיוון ע״ה במלות אלו הקצרות לתת טעם למאמר רשב״י ע״ה שאמר מפני שהשתחוו לצלם שעדיין קושיית תלמידיו ע״ה במקומה עומדת, וכי לא עבדו ישראל ע״ז בדורות עברו ולמה נשתנה הדור ההוא למדיניה בכלייה וכאמור לעיל, ולזה רש״י ע״ה הוסיף לקח טוב במאמר רשב״י ע״ה ואמר לצלם של נבוכדנצר, לומר שהעונש של הכלייה היה למה שהצלם ההוא היה של נבוכדנצר אשר הם ידעו כוונתו הרעה באותו צלם ועכ״ז השתחוו אליו והודו לו לפי מחשבתו וכוונתו, וגם כי לפי הדין לא היה ראוי העונש של הכלייה ההיא אלא לאותו דור המשתחוים, עכ״ז הוא יתברך האריך להם זמן זמנים לראות לימים הבאים שכאשר תבוא לידם אותה מדה וישובו ממנה ולא יעברונה עוד, אז הוא יתברך יסלח להם ולא יענישם על מה שעשו בשכבר במה שלא שבו עוד לכסלה באותה מדה עצמה ואולם אם יבואו עוד לאותה מדה אז יענשו גם על הראשון כפי הראוי לפי דינה, ועתה בסעודתו של אותו רשע הוסיפו לחטוא במידה ההיא עצמה, למה שהכוונה עצמה שהיתה לנבוכדנצר במה ששם ישראל להשתחוות לצלמו היתה גם כן לאחשורוש במה שעשה לישראל ליהנות מסעודתו, כמו שהזכירו ז״ל העצה שהיתה בין המן ואחשורוש בענין הבאת היהודים לסעודה ההיא.

ומרדכי ע״ה כאשר ידע כוונתם הרעה היה מכריז ומתרה בישראל ועכ״ז לא שמעו אליו ולא הטו את אזנם לקולו ועברו תורות חלפו חק, ומה גם עתה שאותו חטא שהיה בימי המן רחמנא ליצלן להתגאל ביין נסכיהם ובמאכל זבחי מתיהם, וכ״ש לדעת האומר שגם חללו ברית קודש בבת אל נכר, הוא מקיים כוונת נבוכדנצר קיום החלטי להפר שם ישראל ח״ו ולהעביר כינוי שם יעקב מן העולם לפי שאין לישראל גדר וחומה לשמור תמונתם ולהבדילם בתורתם ולקיימם באמונתם ולבלתי התערב באומות אלא המצוה הזאת להתרחק מכל דבר המביא לידי התחתנותם, ולכן בעברם המצוה הזאת בזמן ההוא אחרי התראת מרדכי רבם שהוא החטא עצמו שכבר קדם להם בהשתחויית הצלם, הוה ליה מין במינו וחזר ונעור החטא הראשון ונגזרה גזירת כלייה על כל הדור ההוא למה שהיה החטא בתחילה כולל לכל ישראל וכדאמרן.

וג״כ י״ל שגם בדור ההוא היו כל ישראל בכל מקומות מושבותיהם מורגלים בחטא ההוא כי לולא כן לא היו עוברים כל היהודים הנמצאים בשושן בחטא ההוא אחרי התראת מרדכי והכרזתו, וכל שכן אם היה הדבר כפי מה שפירשו קצת המפרשים ז״ל שהיו נמצאים שמה בסעודה ההיא אנשים מכל עיר ועיר מדינה ומדינה מלכות אחשורוש ועם כל זה כולם עברו דת המצוה הזאת שזה מורה על הרגלם בדבר ההוא, ולכן דן אותם יתברך בגזירת כלייה להעביר שם ישראל ח״ו מן העולם ולהשבית מאנוש זכרם, יען וביען אשר היה חטאם ועונם כפי מחשבות לבות נבוכדנצר ואחשורוש והמן אשר כל עשתנותיהם ומחשבותיהם למרע לא היו אלא כנגד דבר זה, ומגמת פניהם קדימה לבלתי יקרא שם קדמונו של עולם על זרע בית ישראל

והיה להם הכי להתרחק מזה במאוד מאוד, ולא כן עשו אלא אדרבה השתחוו לצלם כפי כוונת נבוכדנצר ונהנו מסעודת אחשורוש כפי כוונתו, ולכן נגזרה עליהם הגזרה לכלות שמם ח״ו כפי מה שהיה החטא מביא אל זה וכאמור.

והתלמידים ההמה ע״ה בשמעם תשובת רבם הרמתה אמרו בלבם, אם כן בודאי הוא שכפי הדין והאמת והצדק באו לאותה מדה להיות דינם בכליון חרוץ, ולזה קדמו פני רבם ואמרו לו אם כן משוא פנים יש בדבר וכו׳, הכוונה להם בקושיא זאת לומר שהגם כי שבו אל ה׳ אלהיהם והתודו את עונם וצעקו אליו יתברך בכל לב, עכ״ז מאחר שהיה חטאם כפי אותו אופן, היה די לרחמיו הרבים להעתר להם ושב ורפא לו מגזירת הכלייה ההיא, ואולם היה ראוי שיענישם בעונשים וייסורין וכההיא דאמרינן במגילת רות רבתי, אמר הקב״ה בני טרחנין הם וכו׳ הפכפכין הם וכו׳ לכלותם אי אפשר וכו׳ להחליפם באומה אחרת וכו׳ מה אעשה אביא עליהם ייסורין ואענישם ברעבון וכו׳, ומה זה היה לדור הזה שאין די להם במה שהוצלו מהכלייה אלא שלא פקד יתברך בשבט פשעם ובנגעים עונם, ולא די זה אלא שהיתה להם התשועה הגדולה ההיא על אותו אופן ונהפוך הוא וכו׳, אין זה כי אם מחיבה יתירה ומשוא פנים לקלקל שורת הדין, וכל שכן שתשובתם לא היתה בהתעוררות מעצמם לשוב אליו יתברך אלא על דרך צקון לחש מוסרך למו [בעת משפט ויסורים שופכים שיח ותפילה], ובעת רעתם יאמרו וכו׳.

והשיבם הוא ע״ה על פי קושייתם הם עשו לפנים וכו׳, רוצה לומר שהוא יתברך גדול העצה וגו׳ ונותן לבותם ידע את אשר בלבבם בהשתחויה ההיא ובהנאתם בסעודה ההיא כי לא מלבם לעשות במרד ובמעל עליו יתברך רק לפנים היו מעשיהם, רוצה לומר לפי הנראה ואולם בלבבם ובנפשם היו עומדים על עמדם ובצדקת אמונתם החזיקו ולא הרפוה, כי גם לדעת האומר שנהנו מסעודת אותו רשע בבת אל נכר ובשר קודש העבירו מעליהם, לא היתה מהם הכוונה ח״ו בפשע ובמרד לומר לאל סור ממנו ח״ו רק כפי כוונת אחשורוש והמן אגב שיטפא דיצר הרע ותאות החומר ואולם לבם היה נכון עמו יתברך, וכפי מה ששמעתי בשם מה״ר יוסף פורמון ז״ל שפירש בההיא דאמרינן במדרש דאמר ליה משה רבינו ע״ה לאליהו ע״ה אם המגילה חתומה בטיט תפלתנו נשמעת ואם בדם נחתמת מה שהיה הוא, אמר ליה בטיט היא חתומה, אמר ליה משה רבינו ע״ה לך והודיע הדבר למרדכי וכו׳, שהכוונה לומר שאם חטאם היה במעשה הרע ההוא בנפשם ממש ובמרד לבבם שכן נפש האדם ועצמותו מכונים בדם כמו שנאמר כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא אז ח״ו אין תעלה ומזור למכתם ומה שהיה הוא שיהיה וננעלו שערי רחמים והס כי לא להזכיר תפלה ובקשת רחמים, ואם חטאם ענה בם מפאת חומרם שהוא נרמז בטיט היון שהאדם משוקע בו ואולם לבם נכון וחזק באמונה, אז הוא יתברך יקבל תשובתם וישמע קול צעקת חסידיו בהקישם על דלתי רחמיו.

ואחרי זה ראיתי בדברי המפרשים האחרונים ז״ל שפירשוהו כן, והיא עצמה כוונת רשב״י ע״ה בתשובתו הרמתה הם עשו לפנים וכו׳, ולכן כאשר שבו אל ה׳ בכל לבם ועשו אותם צומות כפי מה ששאלה מהם אסתר וכמו שיתבאר בעזרת ה׳ זכו לנס העצום ההוא, ומעתה נתיישבו דברי הרב והתלמידים ע״ה הנזכרים במאמר הנכבד הזה והמס נמסו קושיותיו וספקותיו כהמס דונג מפני אש.

וכמה שמח לבי בבוא לידי דברי ה״ר אלישע גאליקו ז״ל ואורו עיני בטעמי דבשו אשר רדה אל כפיו מיערת רש״י ע״ה שפירש על מאמר התלמידים ע״ה שאמרו וכי משוא פנים בדבר, פירש הוא ע״ה וא״כ למה זכו לנס, שיראה מדבריו אלה שאמר ואם כן למה זכו לנס שתמהון התלמידים לא היה על ביטול גזירת הכלייה אלא על שזכו ליעשות להם נס להיותם הם רודים בשונאיהם ושוסים את שוסיהם וכמו שנאמר ונהפוך הוא וגו׳, ונמצא שלא עורר עליהם מדת הדין עד שבאו לכלל גזירת כלייה אלא מצד התגאלם ביין משתיהם ומאכל זבחי מתיהם, וכ״ש כאשר היו עושים זה בשלוח נפשם מבלתי שום אונס, וטוב הוא וטובים דבריו מי שפירש דבריהם ז״ל שאמרו לעשות כרצון איש זה מרדכי ואיש זה המן, שהכוונה לומר שהדת ההיא ששם אחשורוש להיות השתיה כדת אין אונס היתה מעצת נפש מרדכי הטובה ובעצת לבב המן למרע שכל אחד מהם אזדא לטעמיה, שמרדכי כיוון אולי בית ישראל יצילו את נפשם בצדקתם במה שאין להם אונס ומכריח אותם לשתות יין נסיכם, והמן כיוון לשיהיו עושים מעשיהם ברצון ושלא יהיו נדונים כשתויי יין להקל עונשם, וכאומרם ז״ל בזנות השטים והצמדם לבעל פעור בלעם ציוה אותם שלא להשקותם יין אמר שלא ידונו כשתויי יין.

והנה מצאנו ראינו כי בסעודתו של אותו רשע לא חסר דבר מכל תענוגות בני האדם ועוד לו יתר שאת בפלאי פלאות ובכל הנזכר, ואולם מיני הניגונים ממה שלא באו בכתובים, יראה שלא נזכרו ולא נפקדו ולא עלו על לב אחשורוש לעשותם, וה״ר מאיר עראמה ז״ל נתן טעם לשבח בזה כמו שיראה מפירושו, וה״ר משה אלמושנינו ז״ל שינה טעמו ונתן הוא טעם אחר כמו שיראה מפירושו, ואחרים נתנו טעם אחר והוא שנשמר אחשורוש בזה מדרך הרפואה, למה שהאוכלים למעדנים ואזניהם תשמענה ניגונים עלי עשור ועלי נבל יוזקו לפי שכוחות הזן לא יפעלו מה שבכחם לפעול מצד פנייתם אל חוש השמע, וי״ל שהסיבה בזה היא לפי שלא נזכרו כל אותם ענייניים אשר נעשו בסעודה ההיא אלא להזכיר לנו הפלאים אשר עשה אחשורוש בידו המלאה והרחבה מה שלא היה כן לכל מלך רב ושליט, ולזה בענייני הניגון שאי אפשר ליעשות בו שינוי כל כך, לכן גם שנמצאו שם כל מיני זמר וניגון כמו מה שהיה נאות לסעודה ההיא לא נזכרו בכתובים למה שאין בהם פלא ולא שינוי ממה שיעשו אחרים.

ואחר זה ראיתי דברי האחרונים ז״ל שהם גם כן נתנו טעם זה והוא נכון, ואולי י״ל כי לא היה ממנהגם להשמיע כלי הניגונים רק בעת העמדת המלכים והקמתם כענין מה שמצינו בהקמת הצלם של נבוכדנצר שהיתה כוונתו בו להקים מלכותו לעולמים נאמר בעידנא די תשמעו קל קרנא משרוקיתא וגו׳ [בעת אשר תשמעון קול קרן השופר וכו׳ אז תפלו על פניכם ותשתחוו אל צורת הזהב אשר העמיד נבוכדנצר המלך], ולזה אחשורוש במה שהיתה כוונתו בסעודה ההיא להראות העמים והשרים את עושר כבוד מלכותו ואשר לו תאות השררה והכבוד ולא לבקש מהם לקבל עליהם עול מלכותו מחדש כי כבר ישב על כסא מלכותו ג׳ שנים והונח לו מסביב, על כן לא הביא שם כלי הניגון לפי שהם ענינים מיוחדים לחינוך המלכות וזה כבר מלכותו בכל משלה.

גם ושתי המלכה עד ויאמר המלך לחכמים

גם ושתי המלכה עד ויאמר המלך לחכמים וגו׳, בזה הסיפור נודע לנו גם כן גודל השגחתו יתברך וכי הוא חושב מחשבות ומקדים רפואות תעלה למכות עמו ישראל